

FE'L-ATVORNI IFODALOVCHI SIFATLARNING QADRIYATLAR TIZIMIDAGI LINGVOMADANIY O'RNI

Mamadiyorova Sevara Olimjon qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti o'qituvchisi

Annotatsiya; *Ushbu maqolada shaxs fe'l-atvorini ifodalovchi sifatlarning lingvomadaniy xususiyatlari va ularning milliy qadriyatlar tizimidagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqot ingliz va o'zbek tillari materiallari asosida olib borilib, fe'l-atvor sifatlarining axloqiy va madaniy bahosi, ularning milliy mentalitet va jamiyat qadriyatlari bilan bog'liqligi aniqlanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, fe'l-atvor sifatlari nafaqat shaxs xarakterini aks ettiruvchi lingvistik birliklar, balki milliy madaniyat va qadriyatlarni ifodalaydigan lingvomadaniy elementlardir.*

Kalit so'zlar: *fe'l-atvor sifati, lingvomadaniyat, milliy qadriyat, kognitiv lingvistika, qiyosiy tahlil.*

Kirish

Shaxs fe'l-atvorini ifodalovchi sifatlar tilning muhim leksik kategoriyasini tashkil qiladi va inson tafakkuri, axloqiy qadriyatlari hamda ijtimoiy munosabatlarini aks ettiradi. Ularning lingvomadaniy tahlili esa til birliklarini inson tafakkuri va madaniy kontekst bilan bog'lash imkonini beradi. Lingvomadaniyatshunoslikka ko'ra, har bir sifat nafaqat semantik ma'no, balki milliy mentalitet va qadriyatlarni ham o'zida mujassamlashtiradi.

Ingliz va o'zbek tillarini qiyoslash shuni ko'rsatadiki, fe'l-atvor sifatlarining madaniy yuklamasi va qadriyatlar tizimidagi roli turlicha. Ingliz tilida sifatlar ko'proq individualizm va shaxsiy mustaqillik bilan bog'liq bo'lsa, o'zbek tilida ular axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarni aks ettiruvchi vosita sifatida ishlatiladi. Shu bois, mazkur maqolaning asosiy maqsadi ingliz va o'zbek tillarida fe'l-atvor sifatlarining lingvomadaniy o'rni va milliy qadriyatlar bilan bog'liqligini aniqlashdan iborat.

Tadqiqot metodlari

Tadqiqot jarayonida lingvomadaniyatshunoslik va kognitiv lingvistika metodlari qo'llanildi. Lingvomadaniy yondashuv fe'l-atvor sifatlarining madaniy mazmunini va milliy qadriyatlar bilan bog'liqligini aniqlash imkonini berdi. Kognitiv tahlil esa sifatlarning inson ongida qanday idrok etilishini o'rganish va ularni konseptual tizim sifatida tushuntirishga yordam berdi.

Material sifatida ingliz va o'zbek badiiy matnlari, publitsistik va nutqiy namunalar tanlandi. Qiyosiy tahlil yordamida har ikki tilning fe'l-atvor sifatlari milliy qadriyatlar bilan qanday bog'langanligi va ularning metaforik talqinlari o'rganildi. Shu yo'l bilan fe'l-atvor sifatlarining kognitiv va lingvomadaniy xususiyatlarini keng qamrovda yoritish imkoniyati yaratildi.

Fe'l-atvor sifatlarining lingvomadaniy xususiyati

Fe'l-atvor sifatleri shaxs xarakterini aks ettiruvchi lingvistik birliklar bo'lib, ular lingvomadaniy nuqtai nazardan ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni o'zida mujassamlashtiradi. Ingliz tilida honest, polite, courageous kabi sifatlar shaxsning individual qadriyatlari va ijtimoiy munosabatlaridagi me'yorlarni ifodalaydi. O'zbek tilida esa halol, odobli, jasur kabi sifatlar shaxsning milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashgan axloqiy holatini ko'rsatadi.

Fe'l-atvor sifatlarining lingvomadaniy tahlili shuni ko'rsatadiki, sifatlar inson tafakkuri va jamiyat qadriyatlari bilan uzviy bog'langan. Ingliz tilida sifatlar ko'proq shaxsiy fazilatlarni, o'zbek tilida esa shaxsning ijtimoiy va axloqiy jihatlarini aks ettiradi. Shu bilan birga, bu farqlar fe'l-atvor sifatlarining lingvistik va madaniy xususiyatlarini tushunishda muhim rol o'ynaydi.

Qiyosiy tahlil

Qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz tilida shaxs fe'l-atvorini ifodalovchi sifatlar ko'proq individualizm, shaxsiy tashabbus va mustaqillik bilan bog'langan. Masalan, confident, assertive, independent sifatleri shaxsning ijtimoiy va psixologik mustaqilligini aks ettiradi.

O'zbek tilida esa fe'l-atvor sifatleri axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy me'yorlar va milliy mentalitet bilan chambarchas bog'langan. Kamtar, halol, odobli sifatleri shaxsning jamiyatdagi o'rnini va axloqiy qadriyatlarini aks ettiradi. Shu jihatdan fe'l-atvor sifatlarining lingvomadaniy tahlili milliy qadriyatlarni ochib berishda muhim vosita hisoblanadi.

Shuningdek, qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, har ikki til o'xshash semantik birliklarni ishlatga-da, ularning lingvomadaniy konteksti va metaforik talqini farq qiladi. Ingliz tilida sifatlar ko'proq individual qaror va shaxsiy baho bilan bog'liq bo'lsa, o'zbek tilida ular axloqiy norma va jamiyat qadriyatlari bilan mustahkam bog'langan.

Natijalar

Tahlil natijalari fe'l-atvor sifatlarining lingvomadaniy jihatdan inson tafakkuri, madaniy qadriyatlar va jamiyat bilan uzviy bog'langanligini ko'rsatadi. Ingliz va o'zbek tillarida fe'l-atvor sifatlarining qiyosiy tahlili shuni tasdiqladiki, ular umumiy kognitiv xususiyatlarga ega bo'lsa-da, madaniy va qadriyatlar kontekstida farqlanadi.

Bu natijalar shuni anglatadiki, fe'l-atvor sifatlarini lingvomadaniy tahlil qilish nafaqat tilni o'rganishda, balki shaxsning milliy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar va jamiyat mentaliteti bilan qanday bog'liq ekanligini aniqlash imkonini beradi.

Xulosa

Shaxs fe'l-atvorini ifodalovchi sifatlar lingvistik birlik sifatida emas, balki inson tafakkuri, milliy qadriyatlar va madaniy tajribaning aks ettiruvchisi sifatida qaraladi. Ingliz va o'zbek tillari qiyosida olib borilgan tahlil sifatlarining umumiy kognitiv



xususiyatlari bilan bir qatorda, ularning milliy-madaniy kontekstdagi o'rnini va qadriyatlar tizimiga ta'sirini ochib berdi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books.
2. Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: University of Chicago Press.
3. Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
4. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
5. Langacker, R. W. (2008). *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
6. Leech, G. (1981). *Semantics: The Study of Meaning*. London: Penguin.
7. Palmer, F. R. (1996). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.